

**Мова. Культура. Комунікація:
здобутки та перспективи сучасних
філологічних досліджень**

**Матеріали ІХ-ї Міжнародної науково-практичної
конференції (27 квітня 2018 р.)**

Чернігів 2018

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Національний технічний університет України "КПІ імені Ігоря
Сікорського"
Чернігівський національний технологічний університет

***Мова. Культура. Комунікація:
здобутки та перспективи сучасних
філологічних досліджень***

Матеріали ІХ-ї Міжнародної науково-практичної
конференції (27 квітня 2018 р.)

***Язык. Культура. Коммуникация:
достижения и результаты современных
филологических исследований***

Материалы ІХ-й Международной научно-
практической конференции (27 апреля 2018 г.)

***Language. Culture. Communication:
Achievements and Results of Modern
Linguistic Research***

Papers of the 9th International Scientific and Practical
Conference (April 27, 2018)

Чернігів 2018

УДК 811'11 + 811.112

ББК Ш 143

Ш 143.21

Мова. Культура. Комунікація: здобутки та перспективи сучасних філологічних досліджень: Матеріали 9-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Чернігів, 27 квітня 2018 р.). – Чернігів : «Десна Поліграф», – 2018. – 124 с.

© Колектив авторів, 2018

У збірнику представлені результати сучасних розвідок у галузях лінгвокультурології, лінгвофілософії, семантики, зіставних студій, лінгвокогнітивних і лінгвопрагматичних досліджень дискурсу, методики викладання мов і літератур, літературознавчого аналізу текстів, прикладних аспектів мовознавства.

Організаційний комітет:

В.О. Дятлов, перший проректор НУЧК імені Т.Г. Шевченка, проректор з науково-педагогічної роботи, доктор істор. наук, професор, **голова оргкомітету**;

О.О. Борисов, доктор філол. наук, доцент, завідувач кафедри германської філології НУЧК імені Т.Г. Шевченка, **співголова оргкомітету**.

Члени оргкомітету:

С.О. Жила, доктор пед. наук, професор, завідувач кафедри української мови та літератури НУЧК імені Т.Г. Шевченка;

А.А. Калита, доктор філол. наук, професор кафедри теорії, практики та перекладу французької мови ФЛ НТУУ "КПІ імені Ігоря Сікорського";

І.О. Гаценко, кандидат філол. наук, доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін ЧНТУ.

Редакційна колегія:

О.Г. Васильєва, кандидат філол. наук, доцент кафедри германської філології НУЧК імені Т. Г. Шевченка;

Н.В. Деркач, кандидат філол. наук, доцент кафедри германської філології НУЧК імені Т. Г. Шевченка;

В.В. Красавіна, канд. філол. наук, доц. кафедри української мови та літератури НУЧК імені Т. Г. Шевченка;

Л.В. Пікун, кандидат філол. наук, доцент кафедри германської філології НУЧК імені Т. Г. Шевченка;

Л.М. Федун, кандидат пед. наук, ст. викл. кафедри германської філології НУЧК імені Т. Г. Шевченка;

Т.П. Чередник, кандидат філол. наук, доцент кафедри мов і методики їх викладання НУЧК імені Т. Г. Шевченка;

Ю.М. Мойсеюк, викл. кафедри германської філології НУЧК імені Т. Г. Шевченка.

*Рекомендовано до друку Вченою радою філологічного факультету
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Протокол № 9 від 17.05.2018 р.).*

РОЗДІЛ І. КОГНІТИВНИЙ, СИНЕРГЕТИЧНИЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ МОВИ ТА МОВЛЕННЯ

на використання енергії ПОВІТРЯ (енергії, породжуваної в процесі динамічних взаємодій систем), що забезпечує здатність живих об'єктів утворювати кластери на основі резонансного "спів-налаштування" й відповідну спроможність до самоорганізації, самопідтримки, адаптації та розвитку.

Література

1. Колесник О.С. Introducing M-logic: basic remarks on key concepts / О.С. Колесник // Теоретична і дидактична філологія. Серія "Філологія". Серія "Педагогіка" : Зб. наук. праць. – Вип. 25. – Переяслав-Хмельницький : Вид. ПП Щербатих О.В., 2017. – С. 159–169.
2. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / М. Фасмер; [пер. с нем. О.Н Трубочева] : В 4-х т. – М. : Прогресс, 1964. – 1973. – Т.2. – 672 с.
3. McBain A. An Etymological Dictionary of the Gaelic Language / Alexander. A. McBain, LL.D. – Stirling : Eneas MacKay, 1911. – 426 p.
4. Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch / Julius Pokorny. – Bd. 1–2. – Bern : Francke. – 1959. – 1183 S.
5. Rudnyts'kyj J.B. An Etymological dictionary of the Ukrainian language. – Ottawa: Ukrainian Mohylo-Mazepian Academy of Sciences; Ukrainian language association; University of Ottawa Press. – 1982. – Vol. 1.–2.

Борисов О.О., Васильєва О.Г.

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

БАЗОВІ ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ СУПЕРЕЧКИ В АНГЛОМОВНІЙ ТА УКРАЇНОМОВНІЙ ЕТНОСВІДОМОСТІ

The thesis is devoted to the study of the ARGUMENT genre in English and Ukrainian conceptual pictures of the world. A closer look at such kinds of arguments as debates, polemic, dispute and discussion is suggested. The main differences and common features of the genres are established.

За психологічним словником термін «суперечка» розкривається як збуджений, емоційний, словесний обмін між двома або кількома особами, які не мають єдиної думки в якомусь питанні [6]. У суперечці «кожна сторона, аргументуючи /відстоюючи/ і спростовуючи /опонуючи/ думку співрозмовника /супротивника/ претендує на монопольне встановлення

істини» [там само]. Перефразовуючи подану дефініцію, визначаємо, у свою чергу, «суперечку» як *різновид діалогу, під час якого опонент намагається аргументовано відстояти власне розуміння обговорюваної проблеми, заперечуючи докази пропонента* [2, с. 110–112; 5, с. 567; 8, с. 42]. Саме так подається суперечка у сучасній британській та українській лексикографії: *argument – an exchange of diverging or opposite views, typically a heated or angry one* [10] та *суперечка – словесне змагання між двома або кількома особами, при якому кожна із сторін обстоює свою думку, правоту* [7]. Відмінності у визначеннях полягають у семантичних компонентах уточнення виду думок ('diverging or opposite views' та 'свій / правильний') та типової ('typically') для цього обміну експлікації емоційних станів з негативним забарвленням ('heated or angry'). Відмінність полягає й у представленні суперечки як 'змагання' між 'двома або кількома особами' у значенні української лексеми.

Аналіз емпіричного матеріалу свідчить про те, що у сучасній англійській мові *argument* виступає синонімічною домінантою цілого ряду таких номінативних одиниць, як *debate, dispute, squabble, quarrel, disagreement, clash, brawl, bickering, polemic, contention, disputation, discussion, controversy, altercation, faction, wrangling* та ін. [10]; у сучасній українській мові лексема *суперечка* є домінантою для лексем *сперечання, спір, полеміка, дискусія, незгоди, дебати, диспут, обговорення, суперечки, дебатування, дискутування* та ін. [7]. Додатковим вектором нашого дослідження є змістове розведення гіпертерміну *суперечка* та гіпотермінів *дискусія, диспут, полеміка, дебати*, які знаходяться у синонімічних відносинах, позначаючи суспільно важливі комунікативні феномени британського та українського суспільства.

Полеміка (грец. *polemikos* – *войовничий, ворожий*) позначає *вид суперечки, якому притаманні протиборство сторін, протиставлення різних думок, ідей, поглядів* [2, с. 111; 4, с. 89]. З погляду функціонального призначення суперечка та полеміка будуються навколо основної тези та спрямовані на утвердження власного погляду щодо обговорюваного питання. Термін *полеміка* використовується, зазвичай, тоді, коли суперечка носить пролонгований характер, ведеться на сторінках друкованих чи електронних видань або в усному публічному мовленні (тобто в офіційному форматі спілкування) та відрізняється різким

РОЗДІЛ I. КОГНІТИВНИЙ, СИНЕРГЕТИЧНИЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ МОВИ ТА МОВЛЕННЯ

неспівпадінням позицій (наприклад, літературна полеміка, наукова полеміка). У британській та українській мовній свідомості спостерігаємо подібне осмислення полеміки: *a strong verbal or written attack on someone or something* та *суперечка в пресі, на зборах, диспуті тощо при обговоренні яких-небудь наукових, політичних, літературних і т. ін. питань*. Диференційними семами в англійському визначенні є наявність маркерів типу фактичної словесної конфронтації ‘verbal or written attack’, які характеризуються семою інтенсивності ознаки ‘strong’. Українське визначення містить компоненти, які визначають локалізацію обміну думками (‘в пресі, на зборах, диспуті’) та якісні характеристики самих питань (‘наукових, політичних, літературних’).

Полеміка вважається дискомфортом видом суперечки, адже вона характеризується невиконанням постулатів Кількості, Якості, Релевантності, Способу та Ввічливості [1], через що її вважають прикладом антикультури спілкування [4, с. 89]. Висока емоційна зарядженість полеміки визначає її сутність як «гостру суперечку». Тому найбільш вірогідним варіантом її подальшого розвитку є перетворення її на відкриту конфронтацію: сторони залишаються при своїх думках, синтезу позицій не відбувається.

Комунікативна ситуація *полеміки* характеризується такими параметрами: 1) наявність суб’єктів – двох чи більше; 2) характер взаємовідносин – офіційний; 3) ситуація – змагання; 4) предмет – правота своєї думки; 5) намір – бути першим або кращим за опонента; 6) мета – захистити свою точку зору та перемогти; 7) спосіб – переконання за допомогою логічних засобів; 8) засоби – вербальне представлення своїх аргументів та доказів; 9) галузь життєдіяльності суб’єктів – наука, література, політика, друк, збори тощо; 10) розтягнутість у часі (та просторі) [3].

Відмінність полеміки від дискусії полягає у *цільовій спрямованості останньої*. **Дискусія** (лат. *discussio* – дослідження, розгляд) – *публічна суперечка, метою якої є з’ясування та співставлення різних (протилежних) точок зору заради знаходження істини або правильного рішення суперечливого питання* [4, с. 89].

Якщо у британській свідомості дискусія передбачає обговорення теми з метою досягти рішення або обмінятися ідеями ('in order to reach a decision or to exchange ideas') [10], то в українській акцент ставиться на не результативності обговорення 'питання', а на самому його характері ('широке публічне') [7]: пор., англ. *the action or process of talking about something in order to reach a decision or to exchange ideas; a conversation or debate about a specific topic* та укр. *широке публічне обговорення якого-небудь спірного питання; спір, суперечка окремих осіб, співбесідників*.

Тож, учасники дискусії, зіставляючи суперечливі судження, намагаються дійти єдиної думки, знайти загальне рішення, встановити істину. На відміну від дискусії, мета полеміки інша: потрібно отримати перемогу над опонентом – ідейним суперником – захистити та затвердити власну позицію за посередництва переконливих та безперечних аргументів. У зв'язку з цим зазначимо, що дискусія є більш ефективним способом переконання, адже її учасники самі приходять до певного висновку [2, с. 111].

Комунікативна ситуація дискусії характеризується так: 1) наявність суб'єктів – двох чи більше (компетентних осіб з аудиторії); 2) характер взаємовідносин – офіційний; 3) ситуація – змагання; 4) предмет – правота своєї думки; 5) намір – пошук рішення, компроміс; 6) мета – істина; 7) спосіб – переконання за допомогою логічних засобів; 8) засоби – вербальне представлення своїх аргументів та доказів; 9) галузь життєдіяльності суб'єктів – наука, зібрання; 10) наявність регламенту – обмеження рамок проведення дискусії, регуляція ведучим виступів рівноправних учасників обговорення [3].

Диспут (від лат. *disputare* – розмірковувати, сперечатися) – публічна суперечка на суспільно чи науково важливу тему, яка відбувається із залученням широкого кола фахівців [2, с. 111; 4, с. 89] з можливим залученням ЗМІ. Англійські словники подають диспут як деяке непогодження та суперечку: *an argument or disagreement, especially an official one between, for example, workers and employers or two countries with a common border* [9; 10]. Українське лексикографічне джерело представляє диспут як *публічний спір на наукову, літературну і т. ін. тему* [7]. Тож спостерігаємо відмінність у функціонуванні першої архісеми 'disagreement' ('непогодження'), та диференційних сем якості

(‘an official’ vs ‘публічний; на наукову, літературну тему’). Крім того, англійцями конкретизуються й сторони протистояння: ‘workers and employers or two countries with a common border’.

У диспуті не обов’язкова наявність протилежних думок: під час такого діалогу виявляється невизначеність позицій учасників обговорення, що реалізується в продукуванні різноманітних думок щодо теми обговорення, створюється спектр поглядів на предмет обговорення. Диспут не потребує практичних висновків та не передбачає внаслідок складності проблеми однозначного її вирішення, чим характеризується колективне обговорення моральних, політичних, наукових, літературних, професійних проблем [3].

Комунікативна ситуація *диспуту* характеризується такими параметрами: 1) наявність суб’єктів – двох чи більше; 2) характер взаємовідносин – офіційний; 3) ситуація – обговорення; 4) предмет – думка; 5) намір – участь у розмові; 6) мета – запропонувати свою точку зору; 7) спосіб – висловити свою думку, виразити оцінку; 8) засіб – аргументи, докази; 9) галузь життєдіяльності суб’єктів – наука, література, суспільно важливі теми тощо [3]. Відмінними рисами постають також обмеженість у часі самого заходу, наявність ведучого, аудиторії та проведення попередньої підготовки.

Дебати (франц. *debats*, від *debatre* – *сперечатися*) є різновидом суперечки, яка є обміном думками та виникає під час обговорення розгорнутого проблемного виступу (докладу, повідомлення, звіту на зібранні або на конференції) [4, с. 89], що може транслюватися ЗМІ. У сучасній англійській та українській мовах значення лексем *debate* та *дебати* співпадають у точці функціонування архісеми ‘дискусія; обговорення питання’, пор., *debate – a formal discussion on a particular matter in a public meeting or legislative assembly, in which opposing arguments are put forward and which usually ends with a vote* [10] та *дебати – обговорення якого-небудь питання, обмін думками; суперечки, дискусії* [7]. Відмінні риси розкриваються у наявності низки семантичних ознак у змісті лексеми *debate*: ‘formal’, ‘in a public meeting or legislative assembly’ та ‘a vote’. Структурні параметри комунікативної ситуації «дебати»: 1) наявність суб’єктів – двох чи більше, аудиторія, ведучий;

2) характер взаємовідносин – офіційний; 3) ситуація – обмін думками під час обговорення конкретного питання як реакція на виступ одного з учасників мовленнєвої події; 4) предмет – правота думки; 5) намір – уточнення, поглиблення інформації щодо предмета обговорення; 6) мета – істина, зрозумілість питання; 7) спосіб – відстоювання свого розуміння за допомогою логічних засобів; 8) засіб – аргументи, докази; 9) галузь життєдіяльності суб'єктів – конференція, виступ на зібранні, ділова нарада тощо; 10) наявність регламенту – обмеження часу дискусії, регуляція модератором виступів рівноправних учасників обговорення [3].

Дебати передбачають усвідомлення й дотримання його учасниками поставлених перед ними, етнічно зумовлених, правил поведінки під час даного типу суперечки, чіткого дотримання часу під час реалізації змістовно різних фаз дебатів, визначених форматом та наданих модератором. Вони можуть проводитися як в присутності аудиторії, так й за її відсутності.

Проаналізовані у зіставному аспекті різновиди жанру «суперечки» відносяться до кооперативно-конфліктної діалогічної комунікації, спонтанної або спеціально організованої з метою вирішення проблеми або озвучення думок щодо можливих шляхів її розв'язання. В обох культурах суперечка та полеміка категоризуються як спосіб вияву переваги однієї позиції над іншою, однієї особи над іншою, а пізнання істини, розв'язання проблеми відбувається на рівні дискусії, диспуту, дебатів.

Література

1. Аристов С. А. Ситуированная модель смены коммуникативных ролей [Електронний ресурс] / С. А. Аристов. – Режим доступу : http://studydoc.ru/doc/4091054/situirovannaya-model._-smeny-kommunikativnyh-rolej.
2. Власова Е. С. Лингвопрагматика риторического идеала в ситуации спора / Е. С. Власова // Коммуникативные аспекты современной лингвистики и лингводидактики : мат-лы Междунаро. науч. конф., (Волгоград, 18 октября 2013 г.). – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2013. – С. 221–225.
3. Жумагулова Б. С. Особенности полемического дискурса / Б. С. Жумагулова // Успехи современного естествознания. Филология. – 2013. – № 7. – С. 142–145.
4. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків / І. А. Сайтарли. – К. : Академвидав, 2007. – 240 с.

РОЗДІЛ І. КОГНІТИВНИЙ, СИНЕРГЕТИЧНИЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ МОВИ ТА МОВЛЕННЯ

5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К., 2008. – 712 с.
6. Сергєєнкова О. П. Психологічний словник [Електронний ресурс] / О. П. Сергєєнкова. – К. : Вид-во Науковий світ, 2007. – Режим доступу : <http://elibrary.kubg.edu.ua/5980/>.
7. “Словник української мови” в 11 томах [Електронний ресурс]. – Київ : Наукова думка, 1970-1980. – Режим доступу : <http://sum.in.ua>.
8. Формановская Н. И. Речевое общение : коммуникативно-прагматический подход / Н. И. Формановская. – М. : Изд-во “Русский язык”, 2002. – 216 с.
9. Cambridge Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/dispute>.
10. Oxford Living Dictionaries Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://en.oxforddictionaries.com/>.

Гусар А.В.

КНУ імені Тараса Шевченка

МОДЕЛЮВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СВІТІВ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПІСЕННОМУ ДИСКУРСІ

In the process of interaction of several alternative worlds new phenomena are formed, new forms are redefined in a new way. For each new participant in the interaction with a specific coordinate system, it is modeled in a new way, taking into account the previous experience of this participant. Such a process is an infinite and all-embracing phenomenon encoded in language and culture; it is characterized by repetition and complication of the primary structures. An example of such a process can be the hip-hop culture, especially perceptible in contemporary English song discourse (rap) and in which the phenomenon of poetic duels is reproduced and which resembles the traditions of scaldic poetry of ancient Scandinavia.

В умовах глобального переосмислення цінностей та зміни концептуальних орієнтирів, актуальним видається пошук давніх першооснов нашого буття, зокрема дослідження лінгвокультурних та лінгвoseміотичних особливостей мовних одиниць на позначення феноменів міфологічного характеру, що є також матеріалом для творення альтернативних світів.

У результаті практичної, інтерпретаційної та мовно-мовленнєвої діяльності кожна окрема людина творить навколо себе альтернативні світи з відповідним набором цінностей та правил. «Вербально втілені образи